
THE BIOLOGICAL SCHOOL IN PSYCHOLOGY AS AN ASSISTANT IN THE WORK OF THE SOCIAL WORKER

Filip Filipov

Medical University - Pleven, Bulgaria, filip.iv.filipov@abv.bg

Abstract: Training in social work has undergone significant changes over the years, much like society itself. This places an important emphasis on improving the quality of professional education for social workers to meet the needs of service users as fully as possible. Therefore, it is crucial to adhere to standards in the education and practice of the social work profession. These standards highlight the priority of effective work in the social sphere.

As with many philosophical and sociological scientific schools, psychology is characterized by competing paradigms or models of thought, with theorists grouped according to the perspective they represent. These schools of psychological knowledge are particularly important due to their influence on the formation of theoretical aspects of psychology. Some of these include the psychoanalytic school, behaviorist school, humanist school, biological school, and others. Their origins stem from some of the earliest philosophical ideas that have shaped Western thought.

The application of psychological approaches and explanatory models in social work can be a way to raise standards and ensure best practices when working with people. It can be argued that of all the disciplines in the social, economic, and legal sciences studied by social workers, psychology is particularly important, as it offers a wide variety of potential explanations for the complex aspects of human behavior and development.

The biological approach to psychology, as its name suggests, views humans as biological organisms. What an individual does and thinks is considered to be generated within their physical structure. This approach arises from attempts to understand two fundamental questions: the relationship between the mind and the body, and the influence of heredity on behavior. The premise is that each individual is a reflection of their biological nature.

Psychologists supporting the biological approach assume that behavior and experiences are caused by activity within the nervous system of the body. Humans are subject to electrochemical events occurring within and between the neurons that make up their nervous system, especially those in the brain. Since brain development is determined, at least to some extent, by the genes a person inherits, it is believed that behavior can be influenced by genetic factors.

Biological psychologists explain behavior by attempting to connect it to the functioning of the brain and the nervous system. Structurally, the brain has many diverse areas, and biopsychological explanations focus on which of these are responsible for thinking or certain types of behavior and how they are interconnected.

It cannot be denied that the biological approach has contributed a vast amount of knowledge to understanding the fundamental processes of behavior. It also finds applications in many other areas of science. Biological psychologists have provided explanations for a number of mental disorders and have proposed therapies that have helped many individuals return to normal lives.

A social worker can utilize this approach to enrich their analyses with explanations and conclusions that might otherwise be unattainable.

Keywords: social work, social worker, psychology, psychophysiology.

БИОЛОГИЧНАТА ШКОЛА В ПСИХОЛОГИЯТА КАТО ПОМОЩНИК В РАБОТАТА НА СОЦИАЛНИЯ РАБОТНИК

Филип Филипов

Медицински университет - Плевен, filip.iv.filipov@abv.bg

Резюме: Обучението по социална работа с годините претърпя значителни промени, както и самото общество. Това поставя важен акцент върху подобряването на качеството на професионалното обучение на социалните работници, за да се отговори възможно най-пълно на нуждите на потребителите на услуги. Затова е важно да се спазват стандарти в обучението и практикуването на професията социален работник. Тези стандарти подчертават приоритета на ефективната работа в социалната сфера. Както при много философски и социологически научни школи, психологията се характеризира с конкуриращи се парадигми или модели на мислене, като теоретичните се групират според перспективата, която представляват. Тези школи на психологическото знание са особено важни заради влиянието, което имат върху формирането на теоретичните аспекти на психологията. Някои от тях са: психоаналитична школа, бихевиористична школа,

хуманистична школа, биологична школа и др. Произходът им води началото си от някои от най-ранните философски идеи, които са повлияли западната мисъл. Приложението на психологическите подходи и обяснителни модели в социалната работа може да бъде начин за повишаване на стандартите и гарантиране на добри практики за работа с хора. Може да се твърди, че от всички дисциплини в социалните, стопански и правни науки, които се изучават от социалните работници, психологията е особено важна, тъй като предлага голямо разнообразие от потенциални обяснения за сложните аспекти на човешкото поведение и развитие. Биологичният подход към психологията, както подсказва и неговото име, разглежда човека като биологичен организъм. Това, което индивидът прави и мисли, се счита за генерирано във физическата структура. Подходът възниква от опитите да се разберат два основни въпроса: връзката между психиката и тялото, и влиянието на наследствеността върху поведението. Защишава се тезата, че всеки индивид е отражение на биологичната си природа. Психолозите подкрепящи биологичния подход приемат, че поведението и преживяванията са причинени от активността в нервната система на тялото. Хората са подвластни на електрохимични събития, настъпващи в и между невроните, които съставят нервната им система, особено тези в мозъка. Тъй като развитието на мозъка се определя поне в някаква степен от гените, които човек наследява, се вярва, че поведението може да бъде повлияно от генетични фактори. Биологичните психолози обясняват поведението, опитвайки се да го свържат с функционирането на мозъка и нервната система. В структурно отношение мозъкът притежава много разнообразни области, а биопсихологическите обяснения се фокусират върху това кои от тях са отговорни за мисленето или видовете поведения и как се свързват помежду си. Не може да се отрече, че биологичният подход е допринесъл с огромно количество знание за разбирането на основните процеси на поведение. Той също така намира приложение в много други области на науката. Биологичните психолози са предоставили обяснения за редица психични разстройства и са предложили терапии, с които помагат на много хора отново да живеят нормален живот. Социалният работник може да използва този подход, за да запълни своите анализи с обяснения и изводи, които по друг начин няма как да получи.

Ключови думи: социална работа, социален работник, психология, психофизиология

1. УВОД

Обучението по социална работа с годините претърпя значителни промени, както и самото общество. Това поставя важен акцент върху подобряването на качеството на професионалното обучение на социалните работници, за да се отговори възможно най-пълно на нуждите на потребителите на услуги. В този смисъл е важно да се спазват стандарти в обучението и практикуването на професията социален работник. Тези стандарти подчертават приоритета на ефективната работа в социалната сфера.

Стандартите определят шест ключови роли, които формират основната цел на социалната работа:

- подготовка и работа с лица, семейства, хора в неравностойно положение, групи и общности;
- планиране, извършване и оценяване на социалната работа;
- подкрепа на нуждаещи се;
- управление и минимизиране на риска за лица, семейства, безработни и болни хора, групи, общности;
- управление и поемане на отговорност за социалната работа в рамките на отделни организации, с надзор и подкрепа;
- демонстриране на професионална компетентност в социалната работа.

Социалната работа се определя от обществените отношения, което рефлектира и на профила на социалния работник. Това налага постоянна гъвкавост и промени в професионалните им и личностни качества. Основен фактор е етническото и културно многообразие, което рефлектира върху междуличностните взаимоотношения при общуването с различни култури. Дефицити се наблюдават основно в етичните стандарти при хора с различна от собствената култура по отношение на бита, образованието и ценностната система. Тогава не може да се говори за адекватни социални услуги и социална защита на тази част от населението. Следователно е необходимо да се разработят допълнителни критерии и стандарти, които да могат да очертаят рамката на интеркултурната компетентност на специалиста (Кънчева, 2019).

2. РОЛЯТА НА ПСИХОЛОГИЧЕСКИТЕ ШКОЛИ И МОДЕЛИ В СОЦИАЛНАТА РАБОТА: ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ

Както при много философски и социологически научни школи, психологията се характеризира с конкуриращи се парадигми или модели на мислене, като теоретичните се групират според перспективата, която считат за правилна и изповядват. Тези школи на психологическото знание са особено важни заради

влиятието, което имат върху формирането на теоретичните аспекти на психологията. Някои от тях са: психоаналитична школа, бихевиористична школа, хуманистична школа, биологична школа и др. Произходът им води началото си от някои от най-ранните философски идеи, които са повлияли Западната култура и мисъл. Приложението на психологическите подходи и обяснителни модели в социалната работа може да бъде начин за повишаване на стандартите и гарантиране на добри практики за работа с хора. Може да се твърди, че от всички дисциплини в социалните, стопански и правни науки, които се изучават от социалните работници, психологията е особено важна, тъй като предлага голямо разнообразие от потенциални обяснения за сложните аспекти на човешкото поведение и развитие.

Със сигурност няма една единствена психологическа школа, която да предоставя всички отговори на сложните проблеми, пред които са изправени многото хора, нуждаещи се от социална грижа. Човешките същества са сложни и въпреки че имат нужди, които са общи за всички, интерпретацията на тези нужди може да бъде специфична за индивида. Това означава, че психологическите теоретични модели сами по себе си имат ограничено приложение.

3. БИОЛОГИЧНИЯТ ПОДХОД В ПСИХОЛОГИЯТА: ВЛИЯНИЕТО НА ГЕНЕТИКАТА, МОЗЪКА И ХОРМОНИТЕ ВЪРХУ ЧОВЕШКОТО ПОВЕДЕНИЕ

В последните години една от школите, биологичната, става все по-важна и набира заслужено внимание и авторитет, поради скорошните технологични и научни постижения в медицината и медицинската техника, особено в разбирането на човешката генетика, структурата и работата на централната нервна система и по-специално на главния мозък. Биологичната перспектива отчита особеностите в структурата и функционирането на главния мозък, нервната система, поставя акцент върху връзката между мислите на индивидите и техния хормонален и хромозомен състав. Отдавна е установено, че мъжете и жените се различават по една двойка хромозоми. Различават се и на хормонално ниво. Мъжете произвеждат повече андрогени, докато жените произвеждат естроген и прогестерон. Установено е, че мъжкият мозък физически се различава от женския поради влиянието на хормона тестостерон. Според тази теория неизбежният извод е, че мислите, възникващи в ума, имат биологична основа и че разликите в мисловните модели са тясно свързани с хормонални и хромозомни фактори (Clemens, 2019; Nguyen, 2018).

Биологичният подход към психологията, както подсказва и неговото име, разглежда човека като биологичен организъм. Това, което индивидът прави и мисли, се счита за генерирано във физическата структура. Подходът възниква от опитите да се разберат два основни въпроса: връзката между психиката и тялото, и влиянието на наследствеността върху поведението. Защитават се тезата, че всеки индивид е отражение на биологичната си природа. Психолозите подкрепящи биологичния подход приемат, че поведението и преживяванията са причинени от активността в нервната система на тялото. Хората са подвластни на електрохимични събития, настъпващи в и между невроните, които съставят нервната им система, особено тези в мозъка. Тъй като развитието на мозъка се определя поне в някаква степен от гените, които човек наследява, се вярва, че поведението може да бъде повлияно от генетични фактори. Биологичните психолози обясняват поведението, опитвайки се да го свържат с функционирането на мозъка и нервната система. В структурно отношение мозъкът притежава много разнообразни области, а биопсихологическите обяснения се фокусират върху това кои от тях са отговорни за мисленето или видовете поведения и как се свързват помежду си. Изследователите вярват, че химическите процеси в мозъка могат да оказват важно влияние върху поведението. Мозъкът разчита на голям брой химически вещества, невротрансмитери и хормони, за да изпраща сигнали между невроните и да подбужда по кръвен път дейността на други органи и системи. Твърде много или твърде малко от тези химикали може да доведе до прекомерна или недостатъчна активност в различни части на мозъка, което води до промени в мисленето, чувствата и поведението (Feldman, 2024; Purves et al, 2018).

4. БИОЛОГИЧНАТА ШКОЛА В ПСИХОЛОГИЯТА: ВРЪЗКАТА МЕЖДУ ФИЗИОЛОГИЯТА, ЧОВЕКА В НУЖДА И СОЦИАЛНАТА РАБОТА

Употребата на упойващи и наркотични вещества, включително алкохол, е сериозен социален проблем. По своето естество субстанциите действат върху физическата система, но поведенческите промени са предимно психически – при възприятията, паметта, реакциите, емоциите т. н. Някои обаче са трудни за разпознаване като оказват влияние върху сетивните способности по начини, които не са пряко изразени в поведението. Неблагоприятен ефект върху личността имат както целящите предизвикване на всякакъв вид стимулирано и еуфорично поведение препарати, така и тези които се взимат при лечение на някои психически или физиологически заболявания. Крайният резултат и от двата вида може да е един и същ, независимо от причината, поради която е прието веществото. В такъв случай много е лесно да се получи заблуда относно

мотива на лицето да използва съответния препарат. Социалният работник позоваващ се на биологичния подход за разбиране на човека, ще свърже моментното психологическо наблюдаемо състояние на лицето с поведението и ще потърси причините във физиологическото функциониране на организма. Лекарствени вещества с поддържаща, третираща, стимулираща и всякаква друга функция се използват широко от хората. Може да се състави подробна картина на моментното състояние, психическо и физиологическо, на съответния човек и да се определят мерки за подобряване на нивото при нужда.

Констатирането и обяснението на нивата на стреса в обгрижвания човек е друга област, в която може да се използва биологичната перспектива в психологията. Стресът е човешко преживяване и представлява отговор на тялото с физически и психологически измерения към някакви влияния на фактори от средата. Биологичните реакции на стрес се развиват като спешна реакция, предназначена да подготви индивида да се защити или да се опита да избяга от заплаха. От психологическа гледна точка стресът е реакция на тялото на всичко, което се възприема като извънредна ситуация. Не всички ситуации, които предизвикват стрес, обаче, са еднакви и при някои обстоятелства това, което се развива като адаптивен механизъм, може да бъде потенциално вредно. На физиологическо ниво, стресът предизвиква хормонална реакция като тялото секретира хормоните адреналин и норадреналин. Но също така трябва да се каже, че за съвременните хора опасността от провал на адаптацията често е психическа (напр. натиск за спазване на краен срок), а не физическа и следователно физическият отговор не е необходимо или подходящо да бъде голям по мащаб. Това означава, че човек е оставен да се справи и да преодолява значително натрупване на активни и ориентирани към висока физическа активност химически промени в тялото, които нямат външен изход и енергията, която генерират, се задържа в тялото. Още повече, че реакцията на стрес може да премине извън съпротивата, а хроничният стрес може да има отрицателни последици особено ако достигне етапа на изчерпване и се задържи продължително там. Ефектите от продължаващия стрес включват широк спектър от нарушения във физиологията и психиката на индивида, включително сърдечни заболявания, вирусни инфекции, астма, ревматоиден артрит и др. До голяма степен, тези ефекти са свързани с хормоналните промени, особено с излишъка в производството на стероиди (Krantz et al. 2000; Everly & Lating, 2012). Високите нива на стрес и продължителното му влияние върху индивида може да провокира отключването на редица хронични и социалнозначими заболявания. Грижите за болни хора и тяхната подкрепа е сред основните в социалната дейност. В такъв случай стандарт в работата на социалния работник трябва да бъде качествената подготовка на ниво психофизиологично функциониране на организма.

Като цяло степента на стрес, която се наблюдава, зависи не само от ситуацията, но и от възприемането на ситуацията и индивидуалния начин на реакция (Weiten & Lloyd, 2006). Тълкуването на ситуацията от страна на индивида може всъщност да бъде най-важният определящ фактор за ефекта от стресиращите ситуации. Индивидите възприемат всяка ситуация по отношение на собствените си когнитивни схеми. По този начин, собствената когнитивна оценка на ситуацията е ключов фактор при определяне дали и до каква степен човек ще оцени ситуацията като стресова. Тъй като процесите, които стоят в основата на обработката на информацията са „вградени“ в мозъка, връзката между когнитивния анализ и биологичния отговор породен от стреса е потенциално разбираем като взаимодействие на психиката и тялото (Glassman & Nadad, 2009). Психолозите са идентифицирали няколко фактора, които изглежда оказват влияние върху това доколко стресираща се възприема ситуацията (Muraven & Baumeister, 2000). Един фактор, за който се твърди, че повлиява въздействието на стресиращите фактори, е предсказуемостта (знанието, че нещо ще се случи, състои). Вторият фактор, който влияе на нашата оценка на ситуацията, е възприятието за контрол. Това означава, че контролирането на ситуацията или усещането, че има контрол дори ако в действителност няма, може да намали ефектите на стресиращите фактори. Обратно, когато хората си мислят, че нямат контрол върху ситуацията или развият т. нар. заучена безпомощност (индивидът погрешно е възприел, че е безпомощен в определени ситуации, в които има наличие на отрицателни стимули, счита че окончателно е загубил контрол и по този начин доброволно се отказва от реакция към средата), изпитват повишен стрес и депресия. Третият ключов фактор е начинът, по който се опитваме да се справим със ситуацията. Очертават се два вида реакции към стресиращия фактор: реакции, предназначени да се противопоставят на ситуацията и други, предназначени да помогнат на човек да се адаптира към ситуацията. Една от явните последици от изследванията върху стреса е, че поведение може да засегне здравето. Тъй като стресорите са частично дефинирани от нашите възприятия, а реакциите на стрес засягат имунната система, това показва връзката между умствените състояния и физическото здраве. Социалният работник трябва да е в състояние да търси обяснения на видимите поведенчески прояви на своя обгрижван, чрез психологически инструментариум.

5. НАСЛЕДСТВЕННОСТ И ЧОВЕШКО ПОВЕДЕНИЕ: ПРИНОСЪТ НА БИОЛОГИЧНАТА ШКОЛА ЗА СОЦИАЛНАТА РАБОТА С ХОРА В НУЖДА

Концепцията за наследените черти е станала широко известна и приета като част от биологичната школа. Понятията наследственост и еволюция имат значително влияние върху подобряване на нашето познание за човешкото поведение. Към настоящия момент разпознаваме гена като основна единица на наследствеността. Наследствеността е важен ключ към разбирането на поведението. Доколкото предоставя отговори за развитието и формирането на физиологията (а според биопсихолозите и на психиката) на индивида, тя е в основата на всичко, което се свързва с анализа на физиологичните процеси, защото чрез еволюцията хората са развили характеристиките и способностите си. Анализът на поведението основаващ се на този подход е сложно, отчасти защото може да няма обикновена връзка между наличието на определен вид гени и поведението, което се проявява. Гените могат да повлияят на организма по собствен начин. Съгласно този принцип, повечето поведенчески черти вероятно са в резултат от разнообразие от гени, а не от един отделен ген (Bartels, 2015; Nivard et al. 2019). Интелигентността е характеристика, за която все още няма единно мнение в каква степен се дължи на природни или социални фактори и още се оценяват вариантите. По същия начин ролята на наследствеността в някои соматични и други социалнозначими заболявания също не е добре разбрана. Изследването на генетичните влияния върху поведението включва методи, които позволяват проследяване на наблюдаваните черти сред няколко поколения братя, сестри, други роднини. Изследват се и хора, без значение на сходство в генотипа, които са израснали в еднаква среда. В резултат на това повечето психолози днес възприемат взаимодействиен подход, който предполага, че генетичните фактори и факторите на средата се преплитат и влияят съвместно при определянето на крайната форма на поведение (Denenberg, 2000).

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследователските методи, използвани от биологичния подход, дават на изследванията висока степен на надеждност, валидност и научна достоверност, което се засилва от фокуса им върху обективно наблюдавани явления, а не върху субективни преживявания. Макар че това може да се приеме за силен аргумент, все пак е за отбелязване, че биопсихолозите пренебрегват важен аспект на личността – нейните субективни вътрешни психически преживявания. Друго възражение срещу биологичния подход може да бъде, че той е насочен приоритетно към генетични и биологични влияния върху поведението, което пренебрегва други влияния, например социалните и културните. Според социалните психолози е трудно да се обясни и анализира какво правят хората, без да се позовават на връзките им с други хора в социума и биха се аргументирали, че културата, особено във формите на социално учене и език, оказва критично влияние върху мисленето и поведението, а биологичният подход неоснователно ги пренебрегва. Въпреки това не може да се отрече, че биологичният подход е допринесъл с огромно количество знание за разбирането на основните процеси на поведение. Той също така намира приложение в много други области на науката. Биологичните психолози са предоставили обяснения за редица психични разстройства и са предложили терапии, с които помагат на много хора отново да живеят нормален живот. Социалният работник може да използва този подход, за да запълни своите анализи с обяснения и изводи, които по друг начин няма как да получи.

ЛИТЕРАТУРА

- Кънчева, К. (2019). Необходимост от разширяване на компетентностите на социалния работник в контекста на променящото се законодателство. В: Сборник с доклади от седемнадесета национална научна сесия за студенти и преподаватели 24 – 25.10.2019 г., Медицински университет – Плевен, 151-156.
- Bartels, M. (2015). Genetics of well-being and its components satisfaction with life, happiness, and quality of life: A review and meta-analysis of heritability studies. *Behavior Genetics*, 45(2), 137–156.
- Clemens, B., Barber, J., & Lanzenberger, R. (2019). "Testosterone and the brain: Neural correlates of testosterone administration in hypogonadal males". *Frontiers in Neuroendocrinology*, 55, 100797.
<https://doi.org/10.1016/j.yfrne.2019.100797>
- Denenberg, V. H. (2000). Evolution Proposes and Ontogeny Disposes. *Brain and Language*, 73 (2), 274–296.
Available at <https://doi.org/10.1006/brln.2000.2307>.
- Everly Jr, G. S., Lating, J. M. (2012). *A Clinical Guide to the Treatment of the Human Stress Response*, 3rd edition. Springer Science & Business Media.
- Feldman, R. S. (2024). *Neurotransmitters: Roles in Brain and Body*. Verywell Health.
- Glassman, W. E., Hadad, M. (2009). *Approaches to Psychology*, 5th ed. Open University Press/McGraw-Hill Education.

- Krantz, D. S., Sheps, D. S., Carney, R. M., Natelson, B. H. (2000). Effects of Mental Stress in Patients with Coronary Artery Disease: Evidence and Clinical Implications. *Jama*, 283 (14), 1800-1802. doi:10.1001/jama.283.14.1800.
- Muraven, M., & Baumeister, R. F. (2000). Self-regulation and Depletion of Limited Resources: Does Self-control Resemble a Muscle? *Psychological Bulletin*, 126 (2), 247-259. doi: 10.1037//0033-2909.126.2.247.
- Nguyen, T. V., McCracken, J. T., & Albaugh, M. D. (2018). "A testosterone-related structural brain phenotype predicts aggressive behavior from childhood to adulthood". *Psychoneuroendocrinology*, 92, 107–114. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2018.03.018>
- Nivard, M. G., Dolan, C. V., Kendler, K. S., & Evans, D. M. (2019). Multivariate genetic analysis of educational attainment, socioeconomic status, and mental and physical health in the UK Biobank. *Behavior Genetics*, 49(4), 287–298.
- Purves, D., Augustine, G. J., Fitzpatrick, D., Hall, W. C., LaMantia, A.-S., & White, L. E. (2018). *Neuroscience* (6th ed.). Sinauer Associates.
- Weiten, W., Lloyd, M. A. (2006). *Psychology Applied to Modern Life: Adjustment in the 21st Century*, 8th ed. Australia Thomson/Wadsworth. Available at <http://trove.nla.gov.au/version/208072900>.
- https://www.reddit.com/r/AcademicPsychology/comments/9mv01f/difference_between_school_psychology_and_school/?rdt=50078, 2025